Diferenţa dintre ICOANĂ şi IDOL din perspectivă biblică

Ieromonah dr. Petru Pruteanu
www.blog.teologie.net

Protestanţii şi mai ales neoprotestanţii, respingând cultul icoanelor, confundă (inconştient sau mai degrabă conştient) **icoana** cu **idolul,** mai ales că acest ultim cuvânt este tradus în Bibliile româneşti cu expresia puţin defectuoasă „chip cioplit", iar ortodocşii au nu doar icoane pictate, ci şi sculpturi (cioplite) pe care de asemenea le cinstesc[1].

Vom încerca să demonstrăm că icoana şi idolul / „chipul cioplit" sunt două lucruri total diferite şi chiar opuse. Nu vom intra în toată problematica teologiei icoanei, ci ne vom opri doar la deosebirea dintre aceste noţiuni, axându-ne doar pe Sfânta Scriptură şi, acolo unde va fi cazul, vom dezvolta careva interpretări ale textelor. Pentru a nu lăsa loc pentru speculaţii greşite, vom da la fiecare text biblic şi termenii în ebraică şi greacă, mai ales că traducerea Cornilescu folosită în mod exclusiv de neoprotestanţii vorbitori de limbă română, înlocuieşte conştient termenii biblici originali, ceea ce o descalifică iremediabil.

În combaterea cultului icoanelor, eterodocşii folosesc în primul rând textul de la Ieşire 20:4-5 (a II-a poruncă din Decalog). Haideţi să vedem textul:

*„**Să nu-ţi faci <u>chip cioplit</u> şi nici un fel de asemănare a nici unui lucru** din câte sunt în cer, sus, şi din câte sunt pe pământ, jos, şi din câte sunt în apele de sub pământ! Să nu te închini lor, nici să le slujeşti, că Eu, Domnul Dumnezeul tău, sunt un Dumnezeu zelos, care pedepsesc pe copii pentru vina părinţilor ce Mă urăsc pe Mine, până la al treilea şi al patrulea neam…"*

Iată şi textul grecesc după Septuaginta (LXX):

„**Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ <u>εἴδωλον</u>, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα**, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς. Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς· ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, Θεὸς ζηλωτής, ἀποδιδοὺς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἕως τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς τοῖς μισοῦσί με…"

---

[1] Conform Hotărârii Sinodului VII Ecumenic şi a credinţei Bisericii Ortodoxe din toate timpurile şi locurile, icoanelor se aduce doar cinstire, iar închinare şi adorare şi aduce doar lui Dumnezeu. În acelaşi timp trebuie să precizăm că acelaşi cuvânt „închinare" (προσκύνησις) are 2 sensuri: unul care desemnează gestul de plecăciune (ca respect şi cinstire) şi altul care se referă la adorarea şi slăvirea cu totul deosebită şi unică a lui Dumnezeu. Deci chiar şi atunci când se foloseşte expresia „închinare la icoane" se are în vedere cinstirea lor şi nu adorarea.

Acolo unde în Biblia românească avem expresia „chip cioplit”, iar în greacă cuvântul „idol”, textul ebraic ne dă termenul פֶּסֶל [pesel], care înseamnă de fiecare dată idol sau orice reprezentare a unui (dumne)zeu străin, altul decât Dumnezeul lui Israel. Acest lucru se vede şi din contextul în care au fost spuse aceste cuvinte de la Ieşire 20:2-3 – *„Eu sunt Domnul Dumnezeul tău, Care te-a scos din pământul Egiptului şi din casa robiei; să nu ai alţi dumnezei afară de Mine!”*.

Un alt text biblic folosit împotriva învăţăturii ortodoxe despre icoane este cel din Psalmul 96/97: 7, care în traducerea lui Cornilescu sună aşa: *„Sunt ruşinaţi, toţi cei ce slujesc icoanelor, şi cari se fălesc cu idolii…”*. Traducerea Sinodală (Ortodoxă) însă spune: *„Să se ruşineze toţi cei ce se închină chipurilor cioplite şi se laudă cu idolii lor”*.

Să vedem însă ce spun textele originale:

LXX: „Αἰσχυνθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς, οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν”. Cuvântul γλυπτοῖς (de la verbul γλύφω) înseamnă *sculptură, gravură* (în text la plural), iar cuvântul εἰδώλοις este pluralul cunoscutului cuvânt *idol*.

Textul ebraic, din perspectiva textului grecesc şi (apoi) românesc, prezintă aceşti termeni în ordine inversă: mai întâi פֶּסֶל [pesel] (= idol) şi apoi אֱלִיל ['elil] (= cioplitură, gravură) sau pur şi simplu traducătorii Septuagintei au redat în anumite cazuri aceşti termeni diferit, iar sensurile acestora au trecut cu duble înţelesuri şi în dicţionare şi chiar în traducerile româneşti şi nu numai.

Oricum, în Psalmul 96/97: 7 nu întâlnim cuvântul **icoană (εἰκόνα)**[2], care de regulă, în Vechiul Testament, traduce termenul צֶלֶם [şelem], dar niciodată nu este folosit cu referire la idoli sau „chipuri cioplite”. Vom reveni la acest aspect, dar să vedem în continuare ce ne spune Scriptura despre idoli şi „chipuri cioplite”.

Analizând toate textele biblice care conţin aceste cuvinte vedem că prin cuvântul **idol** (εἴδωλον / pesel – ebr.) este desemnată o zeitate păgână, iar sintagma **„chip cioplit”**, de fapt **cioplitură / gravură** (γλυπτός / 'elil – ebr.) se referă la reprezentarea idolului şi nu la orice fel de reprezentare (comp. cu III Regi 6:29, unde se vorbeşte despre imaginile/sculpturile sacre din Templu şi se foloseşte alt termen).

Trebuie să mai precizăm trei lucruri:

---

[2] Aşa cum greşit şi tendenţios traduce D. Cornilescu.

1. Porunca de la Ieşire 20:4-5 a fost dată în contextul tendinţei evreilor de a se lepăda de Dumnezeul cel adevărat şi de a se închina idolilor sau chipurilor acestora, tocmai de aceea Scriptura precizează foarte clar: *„Au făcut viţei în Horeb şi s-au închinat idolului* [γλυπτῶ -ός]" (Ps.105/106:19); sau: *„Au făcut, în zilele acelea, un viţel şi au adus idolului* [εἴδωλον] *jertfă şi se veseleau de lucrurile mâinilor lor"* (Fapte 7:41).[3] Aşa stând lucrurile, era firesc ca Dumnezeu să spună prin gura lui David *„Că toţi dumnezeii neamurilor sunt idoli* ('elil – ebr.; dar δαιμόνια = demoni – gr.). O altă precizare importantă legată de „idolii neamurilor", adică acele zeităţi păgâne reprezentate în diferite feluri, se face în Psalmul 134/135:15-18, unde scrie: *„Idolii neamurilor sunt argint şi aur, lucruri făcute de mâini omeneşti. Gură au şi nu vor grăi, ochi au şi nu vor vedea. Urechi au şi nu vor auzi, că nu este duh în gura lor. Asemenea lor să fie toţi cei care ii fac pe ei şi toţi cei ce se încred în ei"*. Altfel spus, idolii sunt realităţi finite, care nu fac trimitere la un Dumnezeu transcendent, idee exprimată de Sfântul Pavel prin întrebarea retorică „idolul este ceva?" (I Corintheni 10:19).

2. Imaginile sau sculpturile sacre în sine nu erau interzise, ci chiar poruncite, aşa cum se poate clar vedea la Ieşire 25:17-22[4] şi III Regi 6:18,27-29[5]. În ambele cazuri este vorba de Heruvimi („care sunt în cer, sus" – cf. Ieşire 20:4), iar în al doilea caz e vorba şi de *„sculpturi în formă de castraveţi şi flori de trandafiri îmbobociţi"* şi *„chipuri de copaci, de finici şi de flori îmbobocite"* („care sunt pe pământ, jos" – cf. Ieşire 20:4). Şi să nu zică cineva că Scriptura se contrazice!

3. Scriptura Vechiului Testament interzice totuşi reprezentarea lui Dumnezeu şi ne spune şi de ce: *„Ţineţi dar bine minte că în ziua aceea, când Domnul v-a grăit din mijlocul focului, de pe muntele Horeb, n-aţi văzut nici un chip. Să nu greşiţi dar şi să nu vă faceţi chipuri cioplite, sau închipuiri ale vreunui idol, care să înfăţişeze bărbat sau femeie, sau închipuirea vreunui dobitoc de pe pământ, sau închipuirea vreunei păsări ce zboară sub cer, sau închipuirea vreunei jivine, ce se*

[3] Observăm că textul grecesc foloseşte termeni diferiţi, dar cu acelaşi sens. Tocmai de aceea Biblia Sinodală foloseşte un singur cuvânt – pe cel de ***idol*** (doar în VT de 202 ori) – înţelegând prin acesta şi alte valenţe ale termenului şi în special pe cel de reprezentare a acestuia.

[4] *„Să faci şi capac la chivot, de aur curat, lung de doi coţi şi jumătate, şi lat de un cot şi jumătate. Apoi să faci doi heruvimi de aur; şi să-i faci ca dintr-o bucată, ca şi cum ar răsări din cele două capete ale capacului; Să pui un heruvim la un capăt şi un heruvim la celălalt capăt al capacului şi heruvimii să-i faci ca şi cum ar ieşi din capac. Heruvimii aceştia să fie cu aripile întinse pe deasupra capacului, acoperind cu aripile lor capacul, iar feţele să şi le aibă unul spre altul; spre capac să fie feţele heruvimilor."*

[5] *„Pe scândurile de cedru dinăuntru templului erau făcute sculpturi în formă de castraveţi şi flori de trandafiri îmbobociţi; totul era acoperit cu cedru şi piatra nu se vedea. Şi a aşezat el heruvimii la mijloc în partea de la fund a templului. Aripile heruvimilor erau însă întinse; şi atingea aripa unuia un perete şi aripa celuilalt heruvim atingea pe celălalt perete. Iar celelalte aripi ale lor se atingeau în mijlocul templului aripă de aripă. Şi a îmbrăcat el heruvimii cu aur. Pe toţi pereţii templului de jur împrejur, pe dinăuntru şi pe dinafară, a făcut chipuri săpate de heruvimi, de copaci, de finici şi de flori îmbobocite."*

târăşte pe pământ, sau închipuirea vreunui peşte din apă, de sub pământ; sau, privind la cer şi văzând soarele, luna, stelele şi toată oştirea cerului, să nu te laşi amăgit ca să te închini lor, nici să le slujeşti, pentru că Domnul Dumnezeul tău le-a lăsat pentru toate popoarele de sub cer" (Deuteronom 4:15-19). Deci pentru că Dumnezeu nu fusese văzut, evreii nu aveau voie să-L reprezinte în vreun fel, mai ales după obiceiul păgânilor, care reprezentau divinităţile prin diferite creaturi. Dumnezeul evreilor este Creatorul cerului şi al pământului şi nu poate fi reprezentat ca o creatură. Totul este clar. Dar oare în Noul Testament s-a schimbat ceva? Evanghelia după Ioan (cap. 1: 18) spune *„Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată"* – ceea ce este adevărat, numai că Scriptura, contrar practicii sectare, nu se opreşte aici, ci spune în acelaşi verset: *„Fiul cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut."* În aceeaşi Evanghelie (Ioan 12:45) Însuşi Hristos dezvăluie această învăţătură spunând*: „Cel ce Mă vede pe Mine vede pe Cel ce M-a trimis pe Mine".* Deci odată cu întruparea Fiului lui Dumnezeu care S-a făcut văzut şi pipăit (cf. I Ioan 1:1-3[6]), cel puţin unul din Ipostasele divine poate fi reprezentat, pentru că a fost văzut, iar această reprezentare se numeşte „icoană". Înţelesul ei este total diferit de cel de „idol" sau „chip cioplit", iar argumentul central al posibilităţii redării iconice este cel enunţat de Ioan Teologul*: „În aceasta să cunoaşteţi duhul lui Dumnezeu : orice duh care mărturiseşte că Iisus Hristos a venit în trup, este de la Dumnezeu. Şi orice duh, care nu mărturiseşte pe Iisus Hristos, nu este de la Dumnezeu, ci este duhul lui antihrist, despre care aţi auzit că vine şi acum este chiar în lume"* (I Ioan 4:2-3), iar la sfârşitul Epistolei tot Sfântul Ioan spune: *„Ştim iarăşi că Fiul lui Dumnezeu a venit şi ne-a dat nouă pricepere, ca să cunoaştem pe Dumnezeul cel adevărat ; şi noi suntem în Dumnezeul cel adevărat, adică întru Fiul Său Iisus Hristos. Acesta este adevăratul Dumnezeu şi viaţa de veci. Fiilor, păziţi-vă de idoli"* (I Ioan 5:21-22). De aici se vede clar că Hristos făcut trup şi deci, cel puţin teoretic, posibil de pictat, este altceva decât idolul.

Iar acum să vedem ce spune Biblia despre icoană.

În primul rând dorim să înlăturăm fobia sectară faţă de acest termen întâlnit de mai multe ori în Sfânta Scriptură şi care înseamnă „chip". Trebuie să mai precizăm că pentru noţiunea generală de „imagine" limba greacă foloseşte şi alţi termeni precum: εἶδος, σχῆμα, χαρακτήρ, τύπος, μορφή, ἄγαλμα şi chiar γραφή (folosit în III Regi 6:29), dar termenul εἰκών este în mod deosebit preferat pentru a reda ideea de imagine sacră sau sacralizată,

[6] *„Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noştri, ce am privit şi mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul vieţii şi Viaţa s-a arătat şi am văzut-o şi mărturisim şi vă vestim Viaţa de veci, care era la Tatăl şi s-a arătat nouă. Ce am văzut şi am auzit, vă vestim şi vouă, ca şi voi să aveţi împărtăşire cu noi. Iar împărtăşirea noastră este cu Tatăl şi cu Fiul Său, Iisus Hristos."*

care nu se referă la o realitate finită (deşi Biblia foloseşte uneori acest termen şi cu referire la realităţi obişnuite). Vom reda două din cele mai importante texte care folosesc acest termen, pentru a înţelege sensul lui şi de ce Biserica l-a ales anume pe acesta pentru a desemna imaginea Fiului lui Dumnezeu făcut Om.

- **Facere 1:26**

Şi a zis Dumnezeu: "Să facem om după chipul şi după asemănarea Noastră, ca să stăpânească peştii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietăţile ce se târăsc pe pământ şi tot pământul!"

Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα (צֶלֶם [şelem]) ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ γῆς γῆς.

Altfel spus, noi suntem icoană a lui Dumnezeu[7], iar despre sensurile şi implicaţiile teologice ale acestui fapt nu-i momentul să vorbim, dar ele sunt cele mai profunde posibile.

- **Coloseni 1:15**

Acesta [Fiul] este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mai întâi născut decât toată făptura.

Ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως.

Deci Fiul lui Dumnezeu făcut văzut prin Întrupare este icoana lui Dumnezeu (Tatăl) Cel nevăzut. Văzându-L pe Hristos pictat îl vedem pe Tatăl, aşa cum Însuşi Domnul i-a spus lui Filip, precizând că nu este altă modalitate de a-L vedea pe Tatăl decât prin Fiul (Ioan 14:9). Atunci de unde fobia sectară faţă de cuvântul icoană? Nu găsim decât două explicaţii: necunoaşterea sau reaua voinţă (eretică)!

Desigur textele biblice care conţin termenii vizaţi nu se limitează la cele date de noi, dar am vrut să demonstrăm terminologic că „icoana" şi „idolul / chipul cioplit", chiar şi din perspectivă biblică, nu sunt acelaşi lucru, iar cei care încearcă să demonstreze contrariul nu fac decât să speculeze în gol şi încă pe baza unor traduceri proaste a textelor biblice.

Am putea încheia explicaţiile privind deosebirea dintre icoană şi idol prin următoarele precizări:

---

[7] Sau în alte interpretări „după icoana lui Dumnezeu" care este Hristos *(vezi mai jos)*.

Icoana (în înţelesul pe care-l are acum acest termen în creştinism) este ceea de ne duce cu gândul, credinţa şi doxologia la Dumnezeu, iar **idolul** este ceea ce se interpune (ca un zid) între noi şi Dumnezeu. În acest sens, chiar şi ceea ce numim noi icoană poate fi idol, dacă ne oprim gândirea, adorarea şi închinarea la lemn, sticlă, vopsele şi nu mergem mai departe, la persoana pictată. Deci, cel puţin în anumite situaţii, simplul obiect nu poate fi numit simplu idol sau icoană, căci totul depinde de abordarea noastră asupra respectivului obiect. Obiectele religioase care fac trimitere la Dumnezeu şi Sfinţenia Sa sunt sau cel puţin ar trebui să fie "ferestre spre Dumnezeu" şi „manifestări ale slavei Lui".[8]

Iar cât priveşte necesitatea reprezentărilor sacre, vrem noi sau nu vrem, omul, a cărui gândire este formată cu precădere din imagini, are nevoie de aşa ceva..., mai ales în anumite sau chiar în cele mai multe momente.

Un ultim aspect care trebuie precizat este faptul că imaginile şi obiectele sacre nu numai că erau permise, ci ele erau şi cinstite, iar prin ele se manifesta slava şi puterea lui Dumnezeu. Aşa cum vedem la Ieşire 3:1-5, în anumite locuri Dumnezeu se poate manifesta în mod deosebit, chiar dacă este omniprezent. Acest lucru a fost valabil mai ales cu privire la Templul lui Dumnezeu din Ierusalim (cf. II Paralipomena 7:2-3) dar şi cu privire la obiectele sacre din el. Dumnezeu prefera să se descopere şi să grăiască „între cei doi heruvimi de deasupra chivotului legii" (cf. Ieşire 25:22), iar profanarea de către Belşaţar a vaselor folosite la Templu a fost pedepsită de Dumnezeu cu moartea imediată (cf. Daniel 5:2-30).

Şi pornind de la acestea, este firesc să ne întrebăm dacă nu cumva în Biserica Noului Legământ slava lui Dumnezeu se manifestă şi mai mult prin obiectele de cult, inclusiv icoane şi vase sfinte?[9] În acest caz, de ce oare neoprotestanţii consideră sfintele vase în care stă Trupul şi Sângele lui Hristos (fie şi simbolic, aşa cum greşit cred ei, dar oricum mai mult decât sângele de animale) drept simple vase, iar icoanele simple imagini sau, şi mai grav, chiar idoli?

---

[8] Apropo, acest lucru este valabil şi în cazul Sfintei Scripturi, când ne limităm la literă şi nu vedem duhul. Nu de puţine ori chiar neoprotestanţii idolatrizează Biblia, ne mai gândindu-se la Dumnezeu care stă în spatele ei.

[9] Prin aceasta nu dorim să spunem că Dumnezeu nu-şi arată slava decât prin aceste obiecte de cult. Dar întrucât Biserica are un cult liturgic (încă de la Apostoli), în uzul acestuia se folosesc anumite obiecte sau imagini, care nu pot fi batjocorite sau necinstite. Despre aceasta merge vorba de aceea şi argumentele noastre se limitează aici, fără a idolatriza icoanele sau sfintele vase, aşa cum nu putem idolatriza nici Scriptura ca şi carte.